

тристського погляду на співіснування та взаємодію статей у суспільстві.

Прийняття декларативного закону не тільки не вирішує існуючі у сфері гендерних відносин суперечності та проблеми, але й може гальмувати прогресивні зміни у цій сфері. Так, декларативний закон не гарантує необхідність проведення змін, і у той же час, вже сам факт його існування не стимулюватиме проведення нових кроків для законодавчого гарантування гендерної рівності та впровадженню її у життя. У разі прийняття Закону, Україні буде чим відзвітуватися у цій сфері перед європейською та світовою спільнотою і пройде час, поки дозріє розуміння його безплідності та необхідності проведення змін. Таким чином, законопроект потребує доопрацювання та уточнення. Потребує осмислення та конкретизації як загальна мета законопроекту, так і логіка її реалізації в конкретних розділах та статтях. Суттєвого перегляду потребує і мова та термінологія статей. Необхідно уникнути дублювання та неточностей. Варто доповнити законопроект положеннями про забезпечення прав у політичній сфері, сфері охорони здоров'я, розкрити проблеми подолання традиційних гендерних стереотипів у громадській свідомості.

Для досягнення позитивного результату та розробки ефективного законопроекту, на нашу думку, доцільно було б об'єднати зусилля авторських колективів та робочих груп, які паралельно займаються розробкою схожих

за своїм призначенням законопроектів та подати на розгляд Верховної Ради єдиний законопроект, що підвищить шанси його проходження та прийняття Верховною Радою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс законів про працю України // Кодекси України. -2002. -№ 5. -172 с.
2. Відкритий Світ. Практики відкритого суспільства: Спеціальне число, присвячене програмі МФВ "Гендерна інтеграція" -2002. -№ 4 -С 7.
3. Конвенція ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок" -Київ, 1996. -Ст 1
4. Олійник А.С. Конституційне законодавство України: Гендерна експертиза. -К.: Логос, 2001 -С.27-28.
5. Women in Politics in the Council of Europe Member States. Information documents. -Strasbourg, Council of Europe. -2002. -EG (2002) 6 rev -68 p.
6. Шведова Н.А. Гендерный подход как фактор политической культуры // Гендерный калейдоскоп: Курс лекций /Под общ ред. М.М. Малышевой. -М.: Academia, 2002.

Надійшла до редакції 28.05.2003

ЛЕВЧЕНКО Е.Б. НЕКОТОРЫЕ МЫСЛИ О ЗАКОНОПРОЕКТЕ "ОБ ОБЕСПЕЧЕНИИ РАВЕНСТВА ПРАВ ЖЕНЩИН И МУЖЧИН"

Рассмотрено состояние и основные положения по усовершенствованию гендерной политики украинского законодательства.

LEVCHENKO E. B. SOME THOUGHTS ABOUT THE BILL «ABOUT MAINTENANCE OF EQUALING OF THE RIGHTS OF THE WOMEN AND MEN»

The condition and original positions on advancing gender of policy of the Ukrainian local law is reviewed

В.А. ЛІПКАН

канд. юрид. наук

Національна академія внутрішніх справ України

УДК 351.746.1

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Щодо питань формування системи національної безпеки України аналізується поняття безпеки, пропонується сформуванню окрему галузь знань, об'єктом вивчення якої стали б суспільні відносини в сфері національної безпеки, а предметом - закономірності забезпечення національної безпеки

В питанні забезпечення національних інтересів актуальною є організація узгодженої діяльності державної і

недержавної систем безпеки [1, с.4-5; 2, с.12; 3, с.13].

На думку численних дослідників історії України.

споконвічні проблеми з утвердженням її незалежності виникали саме через відсутність в державі ефективно діючої системи національної безпеки. При цьому вони не нові не тільки для України, але й для інших країн. Наприклад, стародавній Рим набув сили лише тоді, коли в нього з'явилася постійна армія, стародавній Єгипет вирізнявся серед інших країн, окрім розвинених іригаційних систем, професійною армією, а також спеціальними військовими формуваннями, основним призначенням яких була охорона фараона; китайська династія Цинь забезпечувала втілення концепції легізму також за допомогою розвиненої системи безпеки.

Що стосується України, то, як влучно помітив німецький дослідник Й. Гердер, нещастя слов'янського народу полягає у тому, що за всієї своєї любові до спокою та домашнього завзятті він не міг встановити довговічного військового ладу, хоча йому й не бракувало мужності в хвилину бурхливого опору [4, с. 471].

І дійсно, аналіз ходи української нації у лоно державності дає змогу акцентувати увагу на тій обставині, що не відсутність волі українського народу, вираженості при прийнятті важливих рішень заважала створити незалежну державу, а саме відсутність ефективно діючої системи національної безпеки. Звичайно, постає питання: а чому саме дана система відіграє ключове значення при утворенні та формуванні державності?

Відповідь на нього лежить у площині розгляду ієрархії потреб людини, згідно з якою потреба у безпеці посідає найвищий щабель. Виходячи з того, що безпека розглядається нами як системне явище, процес забезпечення безпеки становить процес системного, а не структурного або елементного впливу. Його здійснення стає можливим лише за умови функціонування певної органічної сукупності структурно розчленованих взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які виконують функції безпеки і створюють деяку цілісну єдність, що володіє новими, інтегративними властивостями, які не зводяться до суми властивостей окремих елементів - *систему національної безпеки*.

Процес її утворення має декілька векторів. *По-перше*, формування системи національної безпеки відбувається через недостатню ефективність та можливість держави іншими шляхами забезпечити достатній рівень забезпеченості національних інтересів. *По-друге*, сам процес формування даної системи супроводжується впливом чинників як екзогенного, так і ендогенного характеру, а також інших систем безпеки. *По-третє*, саме функціонування сформованої системи безпеки постійно супроводжується негативним впливом вище зазначених чинників.

Отже *система національної безпеки*, існуючи у конфліктогенному середовищі, весь час перебуває у стані перманентної напруги, але цей стан для неї є природним, через що наявність внутрішніх і зовнішніх конфліктних ситуацій розглядається нами як іманентна. Разом з цим постає необхідність у відпрацюванні *порогових параме-*

трів, перевищення яких свідчатиме про наявність реальної небезпеки. Актуальним у даному контексті є розроблення методик проведення моніторингу небезпечних чинників, виявлення джерел їх активізації, а також відпрацювання механізму ідентифікації тих чи інших чинників в якості небезпек або загроз. Водночас розгляд даних питань виходить за рамки статті, тому автор окреслює їх лише у постановочному плані.

Утворенню будь-якої системи передуює процес цілепокладання, а отже сформованість певної системи дає можливість виокремлювати системостворюючі елементи, тобто ті, які саме і формують базове ядро системи. У даному випадку, відповідно до розглядуваних у статті питань, одним з фундаментальних завдань даної системи є забезпечення національної безпеки через здійснення управління даною системою.

Для того, щоб уявити, з чого саме складається даний процес, передусім вважаємо за доцільне проаналізувати поняття "безпека", визначивши зміст якого, можна більш вже предметно казати про саму конкретизовану необхідність існування досліджуваної у даній статті системи.

На думку П. Белова, **безпека** - властивість системи, яка включає в себе потенційні жертви і загрози для них. Безпека як стан характеризується такими параметрами, як *стабільність*, *стійкість* і *живучість* системи. Для досягнення даного завдання застосовується ціла низка *методів* ухилення, захист або знищення джерел небезпеки чи загроз. При цьому під *стійкістю* розуміється здатність системи нормально функціонувати при впливах, під *стабільністю* - сукупність сталостей до тривало діючих впливаючих чинників, а під *живучістю* - здатність системи зберігати функціонування в умовах цілеспрямованого впливу [5, с. 40]. Інший російський дослідник В.І. Ярочкін вважає, що система має характеризуватися такими параметрами, як: *цілісність*, *живучість* та *відносна самостійність* [6, с. 149].

Але наша позиція дещо відрізняється від запропонованих вище та інших, які не репрезентовані тут, але у методологічному плані є схожими із думками даних дослідників. І передусім це зумовлено застосуванням нами синергетичного підходу до аналізу системи національної безпеки [7, с. 142; 3, с. 39-54]. Так, наприклад, те що П. Белов та В.І. Ярочкін називають живучістю, насправді має назву *гомеостазису*, під яким розуміється тип динамічної рівноваги, притаманний для складних систем, що саморегулюються, який полягає у підтримці суттєво важливих для збереження і функціонування системи національної безпеки параметрів у допустимих межах. Щодо такої ознаки як *цілісність*, то вона характеризує систему як таку, яка не має частин і діє як єдиний об'єкт. У цілісній системі взаємозв'язки є настільки сильними, що не можуть розглядатися як взаємозв'язки між локалізованими у просторі часі частинами. Отже, поняття гомеостазису повністю охоплює і стійкість, і стабільність і живучість.

Як з мене, строкатість думок щодо описування системи національної безпеки є індикатором несформованості чітких методологічних правил щодо: 1) постановки задач, тобто наявна несформованість проблемного поля національної безпеки, 2) механізму їх вирішення, 3) застосування отриманих рішень у практичній діяльності. Ця прогалина може бути усунена в рамках єдиної системи знань про національну безпеку, яку пропонується називати *націобезпекознавством*. Під *націобезпекознавством* у найбільш загальному плані слід розуміти систему знань, що має своїм предметом національну безпеку як цілісний екзистенціальний феномен [8, с.20, 9, с.26; 10, с.80] - див. схему на рис.

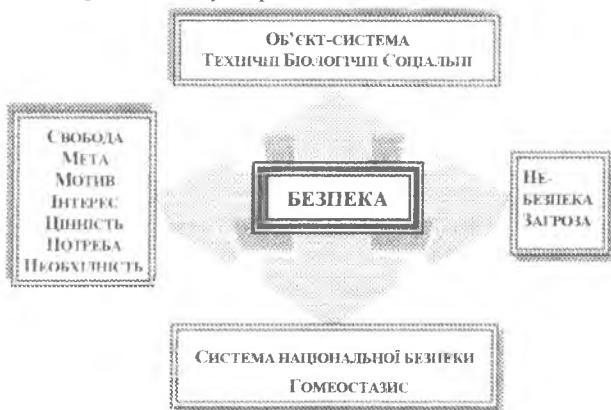

Рисунок – Націобезпекознавство як система знань

Не можна не звертати увагу і на той факт, що активізація формування або трансформації системи національної безпеки відбувається у періоди активізації дестабілізації. Духовний занепад, світоглядна дисипативність, політична пасивність, економічне падіння, соціальна напруга, правовий нігілізм, підвищена активність та агресивність конкурентів, корупція державних чиновників - ці та низка інших чинників сприяють формуванню у людини відчуття окремішності, відчуженості від соціуму, держави. У цей період, активізуються почуття самозбереження, і особи шукають інших груп, колективів, які б забезпечили їм почуття безпеки, внутрішньої гармонії, впевненості у майбутті. На цьому етапі можливі як позитивні інтегративні процеси, що знаходять свій вияв, наприклад, у створенні нових систем безпеки, так і негативні, коли утворюються терористські організації. До речі, поява та різка активізація таких організацій зазвичай свідчить про послаблення дії системи безпеки. Іншими словами: активізація терористських груп є свідченням збою в алгоритмі управління системою національної безпеки [11-15].

Атрибутивною ознакою створення будь-якої системи є її здатність забезпечити головну потребу людини - безпеку. В якій системі ця здатність буде вищою, або яка система продемонструє за допомогою застосування засобів впливу різного рівня інтенсивності цю здатність, у

тій системі і побажає опинитися більшість людей. Саме тому переважною причиною утворення систем безпеки є не стільки бажання відстоювати якусь ідею, скільки бажання забезпечити власну безпеку, знищивши джерело загрози.

Так проведення масованої інформаційної війни, метою якої би стало упевнення громадян в силі та дієздатності системи національної безпеки, спричинило б докорінну зміну настанов багатьох учасників екстремістських організацій різного толку. Неможливо здійснювати боротьбу з тероризмом, не усвідомлюючи цього факту. Тому будь-які дії системи щодо боротьби з тероризмом *приречені на провал*, якщо вони спрямовані лише на фізичне знищення терористів [16, с.27]. Головне - відшукати збій в алгоритмі соціального управління, точку біфуркації, тобто періоду, що характеризується багатоальтернативністю розвитку, в якому певна група людей обирає іншу групу, яка надалі забезпечуватиме їхню потребу у безпеці.

Іншим прикладом є утворення неосистеми глобальної безпеки після вчинення актів тероризму 11 вересня 2001 року у США. При цьому, цей процес супроводжувався небувалими до того акціями: так, уперше за всі роки існування НАТО до цієї організації прибув Президент Росії, держави, яка успадкувала месіанську традицію від колишнього СРСР, система безпеки якого завжди була антиподом НАТО. Окрім цього, вчинення актів тероризму спричинило активізацію процесу виходу США з договору по ПРО-2, більше того, США вийшли з договору про непроведення підземних ядерних випробувань. Водночас, Росія всередині вересня 2002 року, намагаючись успадкувати риторичку США, заявила, що у разі не припинення Грузією функціонування терористських осередків у Панкїській ущелині, Росія, відповідно до ст 51 Статуту ООН, яка закріплює право кожної суверенної держави на індивідуальну або колективну самооборону, змушена буде самотужки провести операцію на території іншої суверенної держави по фізичній ліквідації терористів.

На перший погляд ці події свідчать про початок або ренесанс ядерної епохи. З іншого боку, найбільш потужні ядерні країни США і Росія вирішили (Росія у зв'язку з економічним колапсом не мала права вибору) скінчити епоху монополярності, яка призвела до розв'язання чисельних війн. Отже, по суті, *ренесанс ядерної епохи* - шлях до створення неосистем безпеки, які скоріш за все, відбуватимуться за принципом наявності ядерної зброї і причетності до Заходу, як лідера світового прогресу.

Не виключена можливість також утворення на території Європи декількох блоків, лідерами яких можуть бути Німеччина чи Франція. Разом з цим, під час перебування у листопаді 2002 року на конференції в Німеччині у Марієнгайде мені довелося почути від наукових і практичних працівників про існування цілої низки проблем, пов'язаних передусім, із ратифікацією Шенгенського договору. Відкритість кордонів, до якої прагнули

Європейські країни, спричинила зараз небувалі ріст злочинності, а головне - депопуляцію титульних етносів, а отже потенційного закладання в систему загальноєвропейської безпеки великого потенціалу для дестабілізації. Саме тому наразі гостро стоять проблеми забезпечення внутрішньої безпеки Європи [17, с.28].

Що ж стосується безпеки в цілому, то Росія не розглядається європейською спільнотою в якості складової частини архітектури загальноєвропейської безпеки - їй надається роль партнера у процесі забезпечення безпеки, у той час як Україна розглядається у перспективі конструктивним не лише партнером, але й безпосереднім учасником цієї системи. Але все ж таки поки слід констатувати, що у найближчі 15 років казати про домінуючу роль у будь-якій системі безпеки, за умови відсутності ядерної зброї не доводиться. Тому Україна, бажаючи вступити до системи загальноєвропейської безпеки, має чітко усвідомлювати, що лідером вона може стати лише після формування якісно нової власної системи національної безпеки відповідно до конкретного типу цивілізації, за даного випадку йдеться про інформаційну. За іншого випадку, Україні доведеться виконувати другорядні ролі, які не є природними для геополітичного центру Європи

Висновки.

Підкреслимо, що створення системи національної безпеки є опосередкованим прагненням окремо узятю людини до безпечного існування. Механізми створення терористських організацій, як і антитерористичної коаліції, є за своєю суттю однаковими - корекція алгоритму поведінки певного соціального контингенту через застосування або погрозу застосування насильницьких дій. Стрижневий компонент - безпека членів цих груп Ренесанс ядерної епохи, знову ж таки, не є бажанням відновлення гонки озброєнь, а лише наслідком прагнення нації до безпеки. Глобальне управління цивілізацією, яке зараз здійснюється США, також є прагненням забезпечити власну безпеку, тобто можливість реалізації американських національних інтересів

Гадаю доцільним також сказати декілька слів щодо самого визначення поняття "система національної безпеки" *По-перше*, я відстоюю позицію, згідно з якою визначення поняття "безпека" має відбуватись із застосуванням синергетичного, управлінського і діяльнісного підходів, що робить очевидною неповноту превалюючої формули визначення поняття безпека як "стан захищеності від ..." Дана формула переважає не лише у численних російських джерелах, але й відстоюється деякими українськими дослідниками. Так, наприклад, ІВ Зозуля вважає, що важливими методологічними положеннями аналізу стану безпеки є залежність безпеки об'єкта захисту від наявності її порушення [18, с.51]. Більше того, саме поняття безпеки даний автор визначає через пасивну формулу: стійкий стан відсутності дій та чинників, що порушують природний стан розвитку об'єкта [18, с.45]. На нашу думку, безпека не може об-

межуватись лише захисними діями, а включає активні дії по моніторингу небезпечних чинників, впливу і корекції алгоритму соціального управління тощо. Тому з позицій окреслених вище підходів, безпека визначається нами як стан управління загрозами та небезпеками, коли останні можуть відігравати конструктивну роль

По-друге, урахувавши той факт, що система національної безпеки створюється саме для реалізації національних інтересів через управління національною безпекою, то саме поняття "система національної безпеки" визначається нами як множина інтересів особи, суспільства і держави, загроз та небезпек, внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на стан національної безпеки умов їх генези, еволюції та балансу, державні та недержавні інституції, об'єднані цілями і завданнями щодо захисту та просування національних інтересів, які взаємодіють один з одним і здійснюють відповідну діяльність у межах законодавства України

Саме тому необхідність формування системи національної безпеки полягає у тому, що вона є генератором динамічної стабільності. Існуючи у конфліктогенному середовищі, вона постійно стикається з проблемою необхідності збереження не лише цілісності об'єкту, а й себе самої, тобто підтриманню належного рівня гомеостазису. Отже система національної безпеки є дієвим засобом забезпечення національних інтересів і надійне її функціонування сприятиме ефективному досягненню наміченого результату - побудові сильної, незалежної, замкнутої процвітаючої та динамічної країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Липкан В.А. Информационный фаст-фуд - приятного аппетита // Бизнес и безопасность. -2002. -№ 5. -С.4-5.
2. Гончаренко А., Джангужин Р., Лисицын Э. Гражданский контроль и система национальной безопасности // Зеркало недели. -№ 35 от 14.09.02. -С.12.
3. Липкан В.А. Безопасновство: Навч. посібник -К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. -208 с.
4. Гульга А.В. Гердер и его „идеи к философии истории человечества” // Гердер ИГ. Идеи к философии истории человечества. -М., 1977. -С.471.
5. Белов П. Вызовы национальной безопасности России в XX веке // Обозреватель. -2000. -№ 4. -С.40.
6. Ярочкин В.И. Секьюритология - наука о безопасности жизнедеятельности. -М.: Ось-89, 2000. -400 с.
7. Липкан В.А. Национальна безпека України у світлі теорії самоорганізації // Держава і право. -2002. -№ 16. -С.142-148.
8. Липкан В.А. Неопарадигма національної безпеки // Право України. -2002. -№ 11. -С.19-23.
9. Липкан В.А. Об'єкт, предмет і структура національного безпековознавства // Право і безпека. -2002. -№ 4. -С.26-29.
10. Липкан В.А. Теоретичні питання національного безпековознавства // Міжнародне право і національне законодавство

во: 3б. наук. пр. профес - виклад. складу кафедр правових дисциплін. - К.: КиМУ, 2002. - Вип. 2. - С. 79-87.

11. Ліпкан В. Тероризм і національна безпека України. - К.: Знання, 2000. - 184 с.

12. Ліпкан В. А., Никифорчук Д. Й., Руденко М. М. Боротьба з тероризмом. - К.: Знання, 2002. - 254 с.

13. Емельянов В. П. Тероризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. - 291 с.

14. Ліпкан В. А. По той бік добра і зла // Міліція України. - 2002. - № 10. - С. 28-29.

15. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом международно-правовые подходы. - К.: НБУВ, Юнона-М, 2002. - 723 с.

16. Ліпкан В. А. Матриця: проблема свободи у матриці // Міліція України. - 2002. - № 2. - С. 26-27.

17. Ліпкан В. А. Європол і внутрішня безпека Європи // Міліція України. - 2003. - № 3. - С. 27-28.

18. Зозуля І. В. Поняття безпеки в кримінальному законодавстві України та за його межами // Право і безпека. - 2002. - № 2. - С. 44-52.

Надійшла до редакції 19.05.2003

ЛИПКАН В. А. НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В отношении вопросов формирования системы национальной безопасности Украины анализируется понятие безопасности, предлагается сформировать отдельную область знаний, объектом изучения которой стали бы общественные отношения в сфере национальной безопасности, а предметом - закономерности обеспечения национальной безопасности.

LIPKAN V. A. NECESSITY OF FORMATION OF A NATIONAL SAFETY SYSTEM

Concerning problems of formation of a system of national safety of Ukraine the concept of safety is analyzed, it is offered to form a separate field of knowledge, object of analysis by which one would become public attitudes in an orb of national safety, and subject - regularity of maintenance of national safety.

УДК 342.7(438)

О. В. МАРЦЕЛЯК, канд. юрид. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ

СТАТУС ПОЛЬСЬКОГО ОМБУДСМАНА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

З метою удосконалення статусу українського омбудсмена, розглянуто досвід впровадження в Польщі інституту Уповноваженого з громадянських прав.

Становлення в Україні інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини потребує комплексного дослідження інституту омбудсмена. Такий аналіз дозволяє спрогнозувати розвиток близьких за змістом процесів формування цього правозахисного інституту та зробити узагальнені висновки щодо удосконалення законодавчої основи статусу українського омбудсмена. Особливо актуальним тут є вивчення досвіду становлення омбудсмена в країнах Східної Європи та СНД, виходячи з їх загального з Україною історичного минулого, яке наклало певний відбиток на реалізацію процесів посткомуністичного розвитку, що породжує загальні риси та проблеми організації і функціонування інституту омбудсмена в цих країнах. При цьому хотілось би звернути увагу на інститут Уповноваженого з громадянських прав у Польщі, оскільки Польща стала першою країною колишнього соціалістичного табору, що запровадила у себе інститут омбудсмена, та має достатній досвід його функціонування, який вартий уваги.

В Україні статус польського омбудсмена належним чином не досліджувався. Певні аспекти становлення Уповноваженого з громадянських прав Польщі згадувала у своїй дисертаційній роботі К. Закоморна [1]. Проте ґрунтовний аналіз статусу польського омбудсмена та практики його функціонування українськими вченими-правниками не давався. Таким чином, метою нашого дослідження є вивчення досвіду запровадження, правового становища та роботи Уповноваженого з громадянських прав у Польщі. Це дозволить обґрунтувати певні, нові в концептуальному плані і важливі для практичної діяльності українського омбудсмена, положення щодо удосконалення його правового статусу.

Наукові та юридичні кола Польщі виявили інтерес до інституту омбудсмена у 60-70-х роках минулого століття. У 1964 році з'явилися перші наукові публікації, а трохи згодом - цілий ряд наукових статей та монографічних робіт порівняльно-правового характеру, присвячених дослідженню правозахисної та контрольно-наглядової